

Менонітам колонії "Заградівка" присвячується.

ПОГЛЯД З МИНУЛОГО. ЯК ІЗ ЦИМ ДАЛІ ЖИТИ (О. Казаков)

Щойно дізнався від своїх друзів про те, що на шпальтах Великоолександрівської районної газети "Жайвір" вийшла стаття за сприяння та під авторством керівника районного історико - краєзнавчого музею Г.І. Гаран, присвячена історії заснування та руйнації Заградівської колонії менонітів, за що я дуже вдячний як самій редакції так і автору статті.

Я також вдячний нашій землячці та мешканці ст. Б. Криниця Надії Шевченко (Маркуці) за її зусилля та підтримку, надані при дослідженні історії Заградівських колоній, які сьогодні розташовані в межах Озерівської сільської ради Березнегуватського району Миколаївської області.

В ті хвилини, коли мої друзі телефоном зачитувала текст вищезгаданої статті, я думав про своє. Я думав про долю людини, світліну якої ви бачите зараз перед собою. Цю людину звати Вальтер Епп із м. Еспелькамп (Німеччина). Саме його листи, написані та адресовані учням Озерівської школи, а згодом і мені особисто, спонукали до написання книги "Воспоминания о потерянной родине".

Тяжкі випробування випали на долю В. Еппа, його родини та практично усіх Заградівських колоністів, оголошених за вказівкою кремля "ворогами народу". Спочатку евакуація (розумійте примусове виселення з рідних домівок) у 1943 році в Німеччину, а пізніше переселення в Середню Азію та Казахстан, і вже через десятиліття, коли долі членів багаточисельної родини було понівечено трудовими таборами, "щедра" радянська влада видала довідку про їх реабілітацію.

У голодні 30-ті роки менонітськими селами, так само як і українськими, прокотилась хвиля репресій. Мої батьки (тоді ще неповнолітні діти) разом зі своїми сім'ями були переселені з прилеглих областей Росії в спустошені після репресій села Великоолександрівського району. Батькова родина оселилася у Великій Олександрівці, мамина у с. Новопавлівка (тепер Великоолександрівський район) в тимчасово пристосованих помешканнях. Так і прожили вони там увесь передвоєний час та окупацію аж до 1946 року, поки їх знову не переселили на землі Заградівських колоністів у спорожнілі будинки менонітів. Я думаю, що у той час ніхто нікого не питав, де хто мав проживати та за яку державу воювати, бо все вирішувалося в наказному порядку, подібно до того, як і у випадку з менонітами.

Ви можете сказати, а що спільного між історією Заградівських колоній та мешканцями Великоолександрівського району. Хочу наголосити, що ця історія стосується глибоко та безпосередньо усіх нас. Якби не репресії 30-х років, якби не друга світова війна, то розвиток сьогодні занедбаних територій, на яких проживали Заградівські меноніти, мабуть, нічим би не відрізнявся від розвитку якоїсь самої відсталोї території держави Німеччина. Реально на наші землі вже 145 років тому були привнесені через заснування Заградівських колоній так звані європейські цінності, про які сьогодні так дуже полюбляють говорити сучасні українські політики. І ніхто нам не заважає вивчити цей досвід колоністів для застосування його в сьогоднішніх реаліях.

А як вчиняємо ми. Висновок можна зробити з одного-єдиного випадку, хоча не дуже хочеться вірити у те, що у нас все так погано. Якось в одну із сільських громад на території, куди раніше входили Заградівські колонії, завітали гості з Німеччини – нащадки колоністів. На прохання голови сільради чи змогли б вони чим-небудь допомогти селу, гості їм чемно відповіли: "Як ми можемо вам допомагати після того, як ви бульдозером знесли наше кладовище". От і все, що тут більше коментувати.

Сьогодні багато моїх земляків (я називаю їх "Озерівське земляцтво") проживають в навколишніх містах і селах поза межами цих територій, інколи за тисячі кілометрів від батьківщини. Люди, що народилися на цих землях, як не дивно, з різних причин покинули свої домівки так само, як їх покинули колись меноніти. Але причина виїзду за межі батьківщини цього разу інша, але до щему в серці подібна – в пошуках кращої долі. Виходить парадоксальна ситуація, зруйнувавши передовий європейський досвід у себе під боком (або просто ігноруючи його), ми наполегливо шукаємо щастя по закордонах, поступово перетворюючись у державу заробітчан без майбутнього.

Ми, діти повоєнного мирного часу, мало що знали про колоністів. Ми зростали безтурботними і щасливими, не думаючи про статки. Зграї дітлахів гасали вулицями, степовими дорогами, полюбляли залізити в колгоспний сад або просто намотати кілометри навколишніми лісополосами, закладеними колись працьовитими колоністами. Ми грали в свою улюблену дитячу гру – "наших" і "німців". І, звичайно, в цій грі "наші" перемагали. Та в кінцевому рахунку у великій дорослій грі ми всі починаємо програвати, коли це стосується долі історико-культурної спадщини та самих Заградівських менонітів. Так ще не пізно розвернутися обличчям до нашої з вами спільної історії та зробити все можливе та неможливе для виправлення ситуації.

В дитинстві я багато часу проводив на ст. Біла Криниця в гостях у родини. Тут я вперше у житті навчився плавати, купаючись у "кориті-лягушатнику" в дитячому таборі с. Білоусове. Часто згадую, як їздили рибалити на ставки в с. Новопавлівка та с. Буцівське, де часто перетиналися з місцевими хлопцями. Іноді нам діставалося від них, іноді навпаки, коли вони навідувалися до нашого сільського клубу (с. Новоолександрівка, в народі називали "Перший номер"), бо, мабуть, наші дівчата були таки найгарнішими з усіх навколишніх сіл.

На превеликий жаль, повсихали сьогодні новопавлівські-буцівські ставки, "корито-лягушатник" це щось із казкового минулого, а на моїй батьківщині вже давно знищено сади та виноградники, поруйновано будинки та засипано криниці (на щастя не всі), що завжди нагадували нам про менонітів, людей, які півтора століття тому прийшли на ці землі з миром та ніколи не були загарбниками. Вони були землеробами, а їх релігійні вподобання забороняли навіть зброю тримати в руках, бо то було для них великим гріхом. Замість того, щоб іти до війська або на державну службу, вони тяжко працювали на землі, вирощуючи хліб та висаджуючи в навколишніх господарствах ліси, ліски та лісополоси.

Менонітська молодь не могла відвертитися від обов'язкової повинності (порівняйте із сучасною молоддю), яка іменувалася альтернативною службою, тому що виховання їм цього не дозволяло. Для проходження такої служби, наприклад, на території Володимирівського лісництва (поруч із Заградівськими колоніями) було побудовано спеціальні казарми. Приміщення казарм можна побачити і зараз, але,

на жаль, сьогодні ці приміщення використовуються зовсім для інших цілей або пустують, і мені здається, вже нікому не потрібні.

Минуло майже сорок років від того часу, коли я також залишив свою батьківщину, не думаючи про те, що десь у німецькому м. Еспелькамп живе сивочолий дідусь Вальтер і думками часто навідується в ту ж саму місцину, де всі ми колись народились, і де під спекотним південним сонцем пройшло як його, так і наше босоноге дитинство.

Доля розпорядилася так, що наші з В. Еппом шляхи перетнулися. Після першого від нього листа, я дав собі обіцянку, що докладу усіх зусиль, аби про трагедію менонітів Заградівки дізналося якомога більше людей. Так народилася ідея написання книги спогадів.

Аби зрозуміти, про що у своїх листах писав В. Епп, необхідно дійсно ознайомитися із нашою книгою та деякими іншими матеріалами про події 1872 – 1943 років на теренах Заградівки. А ще краще завітати до приватного музею Юрія Сакари в с. Кочубеївка Високопільського району. Послухавши розповіді Юрія, краєзнавця від Бога, та поринувши у спогади минулого, відчуваєш якесь полегшення на душі, неначе побував в гостях у самих менонітів.

Сучасні форми та методи подачі інформації сьогодні дозволяють не пересуватися нашими розбитими місцевими дорогами (залишимо це задоволення для фанатів краєзнавства). Для ознайомлення із повним масивом інформації про Заградівських менонітів достатньо просто за допомогою Інтернет та комп'ютера перейти за посиланням:

<http://chort.square7.ch/FB/D0197.html>

Перед нами відкриється інтерактивна карта усіх 16-ти колоній. Натискаючи на жовтий квадратик будь-якої із колоній, ми отримуємо доступ до матеріалів про ці колонії різними мовами. Серед матеріалів про колонії №1,2,3 ([Alexanderfeld](#) (Новоолександрівка), [Neu-Schönsee](#) (Озерівка), [Friedensfeld](#) (Мирівка) ми зможете ознайомитися з електронною версією книги "Воспоминания о потерянной родине", а серед матеріалів про колонію №8 ([Tiege](#), Кочубеївка) ми зможемо прочитати статтю про музей Ю. Сакари та подивитися відеоматеріал про нього.

Переді мною на світлині очі людини, які бачили на своєму життєвому шляху багато різного, як радісного, так і трагічного. В старечих очах проглядаються туга, смуток та невгамовна біль, породжені несправедливістю до народу, який пройшов неймовірні випробування в минулому. Я знаю, про що ці очі хочуть сказати нам, хто так легко переступає через трагедію цілого народу. Відповідь криється в словах із його (В. Еппа) листа: "В Озерівці ми в чотирьох будинках жили, але дому свого, як такого, ми так і не маємо".

І далі символічне завершення мого листа його ж словами:

*"Я мандрівник на цій Землі,
Мій шлях лежить в імлі.
Скорбота ходить навкруги,
На Небесах мій дім.*

ТІНІ

(О. Казаков)

*Стіна від кухні,
Як осколок в тілі,
Залишилась стирчать.
Тут день і ніч
Знайомі ходять тіні,
І злякано мовчать.*

*Мовчать про зорі,
Що будили рано,
І дихали життям.
Про трави степові
Мовчать старанно,
Щоб загубитись там.*

*А прийде день,
То тіні підуть в поле,
І стануть колоском.
Там вітру без вагань
Своє розкажуть горе,
Щоб розродитися зерном.*

В О Н И І Д У Т Ь

(О. Казаков)

*Вони ідуть
На Захід чи на Схід.
Ідуть колоною,
Неначе на Голгофу.
Дорога все життя
Їм стелиться услід.
Дорога без кінця,
Ще трохи, трохи, трохи...*

Довідково.

В період окупації 1941-1943 років сучасна Велика Олександрівка була центром генеральної округи:

Великоолександрівський ґебіт, Олександрштáдтська округа

(нім. *Kreisgebiet Bolschaja Alexandrowka*, пізніше нім. *Kreisgebiet Alexanderstadt*) —

адміністративно-територіальна одиниця генеральної округи "Миколаїв" райхскомісаріату "Україна", центром якої був Александерштадт. Існувала

протягом німецької окупації Української РСР. Округу (ґебіт) утворено 15

листопада 1941 з Березнегуватського, Великоолександрівського і Нововоронцовського районів тодішньої Миколаївської області. Її центром обрано селище Велика Олександрівка. 1

квітня 1942 у складі округи виділено новий район Кронау, що по суті було відновленням у своєму колишньому обсязі скасованого перед війною радянською владою Високопільського етнічного німецького району, за винятком лісгоспу на північ від [Новомирівки](#) і Фріденсфельду.